

Wychowanie rodzinne a autorytet Kościoła wśród młodzieży ponadgimnazjalnej

Family education and the Church authority among secondary school students

Abstract

The modern world is characterised by the lack of stability and by providing the choice amongst many, often conflicting values. In such conditions education of the young generation in the spirit of higher values, which are the bases for a mature understanding of faith, becomes extremely important and, at the same time, difficult. Religious education in the family is a foundation introducing young people into the world of faith and closeness to God. Unfortunately, more and more often the family ceases to be a carrier of the most crucial values – commonly, the parenting authority crisis is spoken of. In this crisis, the crisis of the Church should also be noticed.

The research carried out by the team of PhD students from the University of Opole aimed to show the youth's attitude towards religion. The research was carried out on the sample group of 590 high school students. The method of diagnostic survey was used. The goal of the study was to get to know the opinion of the youth on the authority of the Church and the role of family in the religious education.

The participating young people notice that Church is going through a crisis. They see its sources mainly in inappropriate behaviour of some of the clergy. The analysis of the research indicates at the same time that the family is still an authority for youngsters. However, it should be emphasised that the quality of religious education in the family home becomes a question mark. The family stops being a carrier of religious values. It can be recognised as the source of crisis of the Church's authority, which strongly and unequivocally favours higher values. This was evident in the answers of young people who recognise the Church's authority, as they were more often motivated by the moral rules consistent with the teachings of the Church, as opposed to the respondents rejecting the Church's authority.

Key words:

education; family; youth; authority; Church.

Streszczenie

Współczesny świat charakteryzuje się brakiem stałości i dawaniem możliwości wyboru spośród wielu, często sprzecznych wartości. W takich warunkach niezwykle ważne, a przy tym trudne staje się wychowanie młodego pokolenia w duchu wartości wyższych, które stanowią podstawę dla dojrzałego pojmowania wiary. Wychowanie religijne w rodzinie jest fundamentem wprowadzającym młodych ludzi w świat wiary i bliskości z Bogiem. Niestety, coraz częściej rodzina przestaje być nośnikiem najważniejszych wartości – powszechnie mówi się o kryzysie autorytetu rodzicielstwa. W tymże kryzysie należy upatrywać również kryzysu Kościoła.

Celem badań przeprowadzonych przez zespół studentów studiów doktoranckich na Uniwersytecie Opolskim było poznanie opinii młodzieży na temat jej stosunku wobec religii. Badania przeprowadzono na próbie 590 uczniów szkół ponadgimnazjalnych. Wykorzystano metodę sondażu diagnostycznego. Zadano pytania dotyczące opinii młodzieży na temat autorytetu Kościoła i roli rodziny w wychowaniu religijnym.

Badana młodzież zauważa, że Kościół przeżywa kryzys. Upatruje jego źródła przede wszystkim w niewłaściwym zachowaniu niektórych duchownych. Analiza badań wskazuje jednoznacznie na to, że rodzina nadal jest dla młodzieży autorytetem. Należy jednakże podkreślić, iż jakość wychowania religijnego w domu rodzinnym staje pod znakiem zapytania. Rodzina przestaje być nośnikiem wartości religijnych. Tu można upatrywać się źródła kryzysu autorytetu Kościoła, który silnie i jednoznacznie opowiada się za wartościami wyższymi. Widoczne było to w odpowiedziach młodzieży uznającej autorytet Kościoła, gdyż kierowała się ona częściej niż respondenci odrzucający autorytet Kościoła zasadami moralnymi zgodnymi z nauczaniem Kościoła.

Słowa kluczowe:

wychowanie; rodzina; młodzież; autorytet; Kościół.

„Podstawowym sposobem nabywania ludzkiego sensu pogłębionego o treści religijne jest partycypacja w życiu wspólnoty osób wierzących. Sens ten ujmowany jest wtedy niejako od środka – poprzez proces uczestniczenia lub komunikowania się z wierzącymi osobami znaczącymi.”

(Walesa, 2005, 16–17)

Wprowadzenie

Świat współczesny charakteryzuje się przede wszystkim brakiem stałości. Człowiek skazany jest na życie w ciągłej niepewności, zagubieniu, nie mając żadnych niepodważalnych źródeł oparcia. Wszystkie wartości stały się relatywne.

Jak zauważa Iwona Wagner, chaos w sferze wartości przejawia się w trzech postaciach: w sytuacjonizmie, zakładającym dostosowanie hierarchii wartości do bieżącej sytuacji, w liberalizmie, który promuje wolność dla niej samej, wreszcie w pluralizmie, oferującym różnorodność możliwości (Wagner 2005, 20–21). W takich warunkach niezwykle ważne, a przy tym trudne staje się wychowanie młodego pokolenia w duchu wartości wyższych, które stanowią podstawę dla dojrzałego pojmowania wiary.

Wychowanie religijne w rodzinie jest procesem długotrwałym, wymagającym od rodziców cierpliwości, wiedzy płynącej między innymi z Pisma Świętego oraz kultury pedagogicznej. „Rodzice pierwsi są odpowiedzialni za wychowanie swoich dzieci. Wypełniają tę odpowiedzialność najpierw przez założenie ogniska rodzinnego, w którym panuje czułość, przebaczenie, szacunek, wierność i bezinteresowna służba. Dom rodzinny jest właściwym miejscem kształtowania cnót. Na rodzicach spoczywa poważna odpowiedzialność za dawanie dobrego przykładu” (KKK 2223). Kryzys wartości jest szczególnie widoczny właśnie we współczesnej rodzinie. Dom przestał być stabilnym środowiskiem, zapewniającym swoim członkom poczucie bezpieczeństwa. Jak podkreśla B. Górnicka „Niekorzystne warunki życia rodzinnego, niepoprawny system wychowawczy rodziców, nieprawidłowe stosunki emocjonalne w rodzinie powodują zaburzenia w rozwoju społecznym (...) W odpowiedzi na negatywne postawy rodziców dzieci i młodzież przyjmują również negatywne postawy uczuciowe wobec nich, a w drodze generalizacji przenoszą je na szersze otoczenie społeczne” (Górnicka 2007, 113). Coraz częściej mamy do czynienia z dezorganizacją rodziny czy patologiami życia rodzinnego. Wreszcie rodzice przestają być dla dzieci źródłem oparcia, wzorem do naśladowania – powszechnie mówi się o kryzysie autorytetu rodzicielskiego.

Podobnie jak rodzina, kryzys swojego autorytetu przeżywa dziś Kościół. Podawany silnej krytyce przez media, przestaje być postrzegany zwłaszcza przez

młodych ludzi, jako źródło wartości, którymi powinni kierować się w swoim życiu. Młodzież, odrzucając autorytet zarówno rodziny, jak i Kościoła, zaczyna szukać informacji „jak żyć”, w innych miejscach. Coraz częściej sięga po porady zawarte w środkach masowego przekazu, które propagują hedonistyczny, nastawiony na doznawanie przyjemności, model życia. Szczególnie niebezpieczne zatem staje się postrzeganie przez młodzież jako autorytetu postaci z kultury popularnej: „dzisiaj młodzi akcentują swój negatywny stosunek wobec wszelkich autorytetów lub tworzą indywidualny, często tylko aspektowy jego wizerunek. Zastępują autorytet «znaczących dorosłych» czy też bohaterów wywodzących się z kultury wysokiej – własnymi modelami zachowania lub kultem postaci z kultury popularnej” (Myrdzik 2005, 62). Jak podkreśla Rogowski „normy etyczne, które uważane były za niezmiennie, przeżywają dzisiaj kryzys, a wiara religijna jako taka straciła w dużej mierze swoją oczywistość i społeczną akceptację” (Rogowski 2011, 338–339).

Współczesna młodzież nie różni się w swoich aspiracjach, marzeniach od rówieśników z poprzednich pokoleń. Jednak są oni bardziej narażeni na zagrożenia płynące zarówno z wewnątrz, jak i zewnątrz. Aby móc kształtować w nich właściwy wizerunek Kościoła, potrzebują dojrzałej oraz umiejętnej pomocy ze strony rodziców (Dziewiecki 2012, 21), tym bardziej że „ten okres ma decydujące znaczenie dla przyszłej religijności jednostki” (Kuczkowski 1993, 77).

Wielu badaczy (Mariański, Baniak), którzy zajmują się problematyką autorytetu, zwraca uwagę na to, że młodzież jest nieufna wobec zastanych autorytetów. Wciąż poszukuje autorytetów, stanowiących punkt odniesienia dla jej poglądów. Osób, które mogłaby darzyć szacunkiem, uznaniem, dające równocześnie poczucie pewności i bezpieczeństwa. Okazuje się, że współcześnie taką osobą jest Jan Paweł II, który przez całe swoje życie prezentował postawę pełną ofiarności i żarliwego zaangażowania w sprawy młodych ludzi (Kielar-Turska 2012, 8).

Za autorytet mogą być uznane osoby, które określamy mianem znaczących w życiu młodego człowieka. Są oni w stałym kontakcie emocjonalnym z młodą istotą (tj. wzbudzają pozytywne bądź negatywne emocje), przez co mogą na niego wywierać wpływ. Rolę autorytetu mogą pełnić rodzice, rodzeństwo, rówieśnicy, a także osoby duchowne. Oddziaływanie tych osób może być ogromne (Kielar-Turska 2012, 6). Rolę rodziny w wychowaniu religijnym podkreśla Kuczkowski, zwracając uwagę na to, że rodzice są niejako pierwszym „obrazem Boga”, to kształt relacji z rodzicami będzie w dużej mierze warunkował kształt relacji z Bogiem w późniejszym życiu dziecka (Kuczkowski 1993, 45).

W tym kontekście szczególnie ważne staje się szukanie źródeł kryzysu autorytetu osób znaczących, zarówno rodziny, jak i osób duchownych, a także Kościoła. Można zatem stwierdzić, że współcześnie obserwowany kryzys wartości wiąże

się ściśle z kryzysem autorytetu, gdyż z jednej strony uznawanie danych wartości warunkuje uznawanie autorytetów, będących ich nośnikami, z drugiej zaś strony autorytet jest dla jednostki drogowskazem, jakie wartości należy wyznawać.

Uwagi metodologiczne

Główny problem badawczy realizowanego projektu brzmiał: „Jaki jest stosunek młodzieży polskiej do wiary?” Postawiono również następujące problemy szczegółowe dotyczące autorytetu Kościoła:

- Jaki jest stosunek młodzieży do autorytetu Kościoła jako instytucji, wspólnoty wiernych oraz duchowieństwa?
- Czy środowisko rodzinne determinuje wizerunek Kościoła?
- Czy Kościół cieszy się autorytetem? Jeżeli tak, to za co młodzież go ceni?
- Czy duchowni cieszą się autorytetem wśród młodych ludzi?

W badaniach zastosowano metodę sondażu diagnostycznego, wykorzystaną techniką była ankieta składająca się z 39 pytań zarówno otwartych, jak i półotwartych i zamkniętych.

Badania przeprowadzone zostały w woj. opolskim (6 szkół), śląskim (5 szkół) oraz dolnośląskim (2 szkoły) w styczniu 2013 r. wśród uczniów szkół ponadgimnazjalnych. Przebadano 590 uczniów (367 dziewcząt i 223 chłopców)¹.

W tabeli 1 zaprezentowano szczegółowe dane dotyczące badanych uczniów.

W badanej grupie 393 (66,6%) uczniów zamieszkiwało miasto, a 197 (33,4%) wieś.

Należy podkreślić, że 91,3% (539 osób) badanych deklaruje przynależność do Kościoła rzymskokatolickiego, 6,1% (36 osób) nie jest członkiem żadnego związku wyznaniowego, a 1,2% (7 osób) jest innego wyznania niż rzymskokatolickie, 1,4% (8 osób) nie udzieliło odpowiedzi na pytanie (szerzej pisze o tym Jasiński 2013). W związku z tym, że badana młodzież w większości (tj. 91,3%) deklaruje wyznanie rzymskokatolickie, Kościół będzie punktem naszych rozważań dotyczących wychowania rodzinnego a autorytetu Kościoła katolickiego. Kościół definiowany jest jako „ogół wiernych w czasie i przestrzeni, tworzący jedną wspólnotę” (Wojciechowski 2004, 606).

Wśród badanych poziom religijności był zależny od płci i miejsca zamieszkania. Dziewczęta częściej deklarują się jako osoby wierzące. Podobnie jest z osoba-

¹ Badania przeprowadzili: Karolina Faszynka, Małgorzata Gosztyła, Bogdan Grajner, Patrycja Kaszubska, Karolina Korczewska, Patrycja Maślankiewicz, Katarzyna Olczak-Baran, Weronika Pańków, Witold Pietruk, Marzena Piotrowska, Monika Podczasik, Agnieszka Stępień, Kinga Szumowska. Kierownikiem projektu był prof. zw. dr hab. Zenon Jasiński. Badania przeprowadzono w dniach 12–16 stycznia 2013 roku.

Tabela 1. Miejsce zamieszkania a płeć badanych.

Miejsce zamieszkania	Płeć				Razem	
	Dziewczęta		Chłopcy			
	L	%	L	%	L	%
Miasto pow. 500 tys.	8	2,2	2	0,9	10	1,7
Miasto 100-500 tys.	119	32,5	75	33,6	194	32,9
Miasto 50-100 tys.	18	4,9	5	2,3	23	3,9
Miasto 20-50 tys.	54	14,7	34	15,3	88	14,9
Miasto poniżej 20 tys.	31	8,4	47	21,0	78	13,2
Wieś	137	37,3	60	26,9	197	33,4
Ogółem	367	100,0	223	100,0	590	100,0

Źródło: zestawienie z badań własnych zespołu badawczego studentów studiów doktorskich pod kierownictwem prof. zw. dr hab. Zenona Jasińskiego, Opole 2013 (dalej: zestawienie z badań własnych zespołu Opole 2013).

Tabela 2. Poziom religijności a płeć i miejsce zamieszkania (w %).

Poziom wiary	Płeć		Miejsce zamieszkania		Razem
	Dziewczyny	Chłopcy	Miasto	Wieś	%
głęboko wierzący	12,5	11,2	9,1	17,7	12,0
wierzący	62,9	56,0	55,9	69,0	60,4
niezdecydowany	11,7	10,7	12,9	8,1	11,3
obojętny	8,4	10,3	11,7	4,0	9,2
niewierzący	4,4	11,6	10,1	1,0	7,1
Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Źródło: zestawienie z badań własnych zespołu Opole 2013.

mi zamieszkującymi wieś – częściej są osobami wierzącymi niż osoby mieszkające w mieście.

Uzyskane wyniki nie powinny być zaskoczeniem, ponieważ religijność osób na wsi jest zawsze bardziej widoczna niż u osób mieszkających w mieście. Wspólnota parafialna na wsi jest zawsze bardziej żyta (por. Boguszewski 2014).

Problematyka stosunku młodzieży do wiary, podejmowana jest bardzo często przez naukowców. Zajmowali się nią m.in. J. Mariański (1991), który badał postawy młodzieży akademickiej wobec religii; B. Milerski (1995) badający religijność młodzieży zamieszkującej środowiska wielkomiejskie i małomiasteczkowe. Analiza wyników badań pokazała, że 80,6% badanych deklaruje bycie osobą wierzącą. W opinii badacza sprawa wiary stawała się dla młodzieży sprawą prywatną (Milerski 1997, 47–48). Podobne badania przeprowadzała E. Wysocka (2000), której wyniki pozwoliły stwierdzić, że wśród większości badanej młodzieży, przeważał pozytywny stosunek do religii. Młodzież akceptowała ideologię religijną, za to miała mniej pozytywny stosunek do praktyk religijnych (Wysocka 2000, 60–61).

Wychowanie rodzinne a autorytet Kościoła w świetle badań własnych

Autorytet odnosi się do postrzegania przez szerszą zbiorowość danej jednostki, grupy czy instytucji. W niniejszym opracowaniu przedstawiono opinie młodzieży na temat autorytetu osoby duchownej oraz Kościoła jako instytucji kierującej się określoną hierarchią wartości i propagującą konkretne sposoby postępowania. Cechą charakterystyczną każdego autorytetu jest cieszenie się w danej zbiorowości dużą aprobatą, a także bycie dla jednostek wzorem, z którego należy brać przykład (Dębowski 1999, 24).

Jednym z podstawowych wyznaczników świadczących o uznawaniu autorytetu, jest kierowanie się jego radami w podejmowaniu decyzji. Badana młodzież wskazała, że przede wszystkim bierze pod uwagę wskazówki rodziców (84,4%). Na drugim miejscu znaleźli się przyjaciele i koledzy (82,5%). Kościół zajął trzecie miejsce, jednakże tylko w grupie respondentów deklarujących się jako osoby wierzące i głęboko wierzące.

Maria Żebrowska i Barbara Łuczyńska zauważają, że „autorytet to wynik jedno- lub dwustronnej interakcji między dwiema osobami, dwiema grupami lub osobą a grupą, w przebiegu której jedna ze stron nabywa tendencje do modelowania swojego sposobu myślenia lub ustosunkowania do zachowania reprezentowanego przez drugą stronę” (Żebrowska, Łuczyńska 1968). Poddano zatem analizie wpływ różnych środowisk na kultywowanie przez młodzież tradycji religijnych (tabela 3).

Badana młodzież za grupę mającą największy wpływ na kultywowanie zwyczajów i tradycji religijnych uznaje rodzinę – wymienia ją ponad ¾ badanych (77,7%). Drugą rangę – jednakże wymieniany jedynie przez co dziesiątego badanego – uzyskał związek wyznaniowy. Wskazuje to na ogromną rolę środowiska rodzinnego w wychowaniu religijnym młodego pokolenia. Tezę tę potwierdzają dane uzyskane

Tabela 3. Wpływ środowisk na kultywowanie tradycji a płeć badanych.

Środowisko	Płeć				Razem	
	Dziewczęta		Chłopcy		N	%
	N	%	N	%		
Związek wyznaniowy	45	12,2	23	10,3	68	11,6
Rodzina	289	79,0	169	76,0	458	77,7
Szkoła	9	2,4	7	3,1	16	2,7
Grupa rówieśnicza	18	4,9	3	1,3	21	3,5
Mass media	4	1,0	4	1,7	8	1,3
Inne	2	0,5	17	7,6	19	3,2
Ogółem	367	100,0	223	100,0	590	100,0

Źródło: zestawienie z badań własnych zespołu Opole 2013.

Tabela 4. Motywy przynależności do Kościoła a płeć i miejsce zamieszkania badanych.

Motywy przynależności	Płeć		Miejsce zamieszkania		Razem N=590
	Dziewczęta N=367	Chłopcy N=223	Miasto N=393	Wieś N=197	
	%	%	%	%	%
Potrzeba modlitwy	30,7	33,6	37,1	21,3	31,8
Potrzeba przynależności do grupy	19,3	21,9	20,6	19,8	20,3
Potrzeba kontaktów towarzyskich	20,4	18,3	7,3	44,1	19,6
Tradycje rodzinne	36,5	15,2	49,8	16,2	38,6
Przymus ze strony rodziny	23,1	18,8	28,2	8,1	21,5
Presja ze strony społeczeństwa	11,1	11,2	13,4	6,5	11,1
Patriotyzm	5,9	6,2	7,6	3,0	6,1
Inne	1,6	3,1	1,2	4,0	2,2

Źródło: zestawienie z badań własnych zespołu Opole 2013.

Uwaga: wyniki procentowe nie sumują się do 100, gdyż respondenci mogli podać więcej niż jedną odpowiedź.

podczas analizy odpowiedzi na pytanie dotyczące roli wychowania w duchu wiary w utrwalaniu ważnych dla młodych wartości – 56% badanych stwierdziło, że wychowanie religijne w domu w znaczący sposób wpłynęło na uznawane przez nich wartości, a jedynie 11% nie zgodziło się z tym stwierdzeniem. Według badanych rodzina uczy przede wszystkim szacunku do religii (45,6%), przestrzegania zasad propagowanych przez religię (15,4%) oraz aktywizuje religijnie (15,0%).

Znaczącą rolę rodziny w wychowaniu religijnym potwierdza także analiza motywów, dla jakich badana młodzież przynależy do Kościoła (tabela 4).

Biorąc pod uwagę zmienne, jakimi były płeć i miejsce zamieszkania, można zauważyć, że dla dziewcząt najważniejszym czynnikiem skłaniającym do przyłączenia się do wspólnoty jest rodzina (36,5%), z kolei dla chłopców – potrzeba modlitwy (33,6%), co pozwala wnioskować, że chłopcy decydujący się na przynależność do wspólnoty, dostrzegają w tym większy sens. To nie rodzina jest „nosicielem” wiary, lecz osobista potrzeba bliskiego kontaktu z Bogiem. Można wnioskować, że w takim przypadku mamy do czynienia z religijnością indywidualną (osobistą). Z pewnym rodzajem przestrzeni religijnej rozumianej jako przestrzeń, w której zachodzą relacje pomiędzy młodym człowiekiem a jego *sacrum* (Bilska-Wodecka 2012, 8). Warto również zauważyć, że potrzeba modlitwy występuje jako motyw przynależności do wspólnot religijnych częściej wśród młodzieży pochodzącej z miast (37,1%) niż ze wsi (21,3%).

Na uwagę zasługują również inne dane uzyskane w tym pytaniu. Okazało się bowiem, że tradycje rodzinne są motywem przynależności do wspólnoty, występującym częściej u młodzieży mieszkającej w mieście (49,8%). Dla badanych zamieszkujących wieś, to potrzeba kontaktów towarzyskich z ludźmi o podobnych poglądach (44,1%) jest czynnikiem sprzyjającym przyłączaniu się do wspólnot religijnych. Niewątpliwie taki wynik może dziwić ponieważ przyjęło się w społeczeństwie, iż rodziny mieszkające na wsi mają silniejszy wpływ na kształtowanie wiary w młodym człowieku.

Respondenci jako główny motyw przynależności uznają równie często nacisk ze strony środowiska (tradycje rodzinne, przymus ze strony rodziny, presja ze strony społeczeństwa – łącznie 71,2% badanych), jak i własne wewnętrzne potrzeby (potrzeba modlitwy, potrzeba przynależności do grupy, potrzeba kontaktów towarzyskim z osobami o podobnych poglądach – łącznie 72,7%). Świadczy to o znaczącej roli środowiska, przede wszystkim rodzinnego, jak również o dużej wewnętrznej potrzebie młodych ludzi do uczestniczenia w życiu Kościoła. Każda parafia powinna zatem oferować szereg inicjatyw o charakterze modlitewnym, czy też towarzyskim. Wspólnoty parafialne poprzez swoją działalność powinny stać się autorytetem, a tym samym kształtować w młodzieży odpowiednie zachowania oraz pozytywny stosunek do wiary.

„Autorytet może pełnić szereg istotnych funkcji społecznych, m.in. w procesie wychowania moralnego i kształtowania tzw. osobowości moralnej” (Dębowski 1999, 24). W literaturze podkreśla się ważność autorytetu w procesie wychowania, zwłaszcza moralnego. Posiadanie osoby, która jest autorytetem, jest szczególnie ważne dla młodzieży, gdyż okres adolescencji to przede wszystkim czas „kształtowania się i stabilizowania tożsamości, krystalizowania się postaw i światopoglądu, czy wreszcie formułowania osobowości – młody człowiek poszukuje wartości i stara się określić siebie na nowym, dorosłym poziomie” (Kozera-Mituła 2014, 20). Janusz Goćkowski, mówiąc o roli autorytetu, zauważa, że „autorytety potrzebne są ludziom, aby mogli z nich brać przykład, uzyskiwać od nich porady czy wskazówki, otrzymywać rozstrzygnięcia dotyczące właściwego postępowania. Autorytet jest żywym wzorem kompetencji w sprawach mających znaczenie dla starań o urządzenie się w środowisku społecznym czy zachowanie tożsamości” (Goćkowski 1998, 48). Przeanalizowano zatem, w jaki sposób uznawanie autorytetu rodziców i Kościoła wpływa na stosunek do zasad moralnych propagowanych przez religię.

Tabela 5. Stosunek do zasad moralnych propagowanych przez religię a uznawanie autorytetu rodziców i Kościoła.

Stosunek do zasad moralnych	Uznawanie autorytetu			
	Rodziców		Kościoła	
	N	%	N	%
Są ważne i staram się nimi kierować	82	16,1	32	47,8
Są ważne, ale kieruję się nimi wybiórczo	210	41,3	23	34,3
Nie są ważne i nie kieruję się nimi	16	3,1	2	3,0
Są słuszne, ale się z nimi nie zgadzam	120	23,6	8	11,9
Nie są mi znane	17	3,3	1	1,5
Są mi obojętne	50	9,8	0	0,0
Nie są przeze mnie akceptowane	14	2,8	1	1,5
Ogółem	509	100,0	67	100,0

Źródło: zestawienie z badań własnych zespołu Opole 2013.

Badana młodzież deklaruje różny stosunek wobec zasad moralnych propagowanych przez religię (tabela 5). Wśród młodzieży, dla której najważniejszym autorytetem są rodzice przeważa pogląd, że zasady te są ważne, jednakże jed-

nocześniej młodzi kierują się nimi wybiórczo (41,3%). Co czwarta osoba uważa, że zasady moralne są słuszne, ale się z nimi nie zgadza, natomiast co dziesiąty deklaruje obojętny stosunek wobec tych zasad. 16,1% badanych, dla których najważniejsze jest zdanie rodziców, uważa, że zasady moralne propagowane przez religię są ważne i stara się nimi kierować w swoim życiu.

Młodzież, która uznaje autorytet Kościoła, wydaje się mieć bardziej sprecyzowane poglądy na temat zasad moralnych zgodnych z wyznawaną religią: blisko połowa (47,8%) deklaruje, że są one ważne i stara się nimi kierować, a co trzeci (34,3%) przyznaje, że zasady są ważne, ale kieruje się nimi wybiórczo. Dużo rzadziej respondenci z tej grupy deklarują negatywny lub obojętny stosunek wobec zasad moralnych propagowanych przez religię.

Można zatem stwierdzić, że uznawanie Kościoła za autorytet pozytywnie wpływa na postawy młodzieży wobec zasad moralnych zgodnych z jego nauczaniem. Nie można tego jednoznacznie stwierdzić w przypadku uznawania autorytetu rodziców. Może to świadczyć o tym, że rodzice nie przekazują swoim dzieciom wartości zgodnych z nauczaniem Kościoła, a co za tym idzie nie wpajają im zasad moralnych, jakie propaguje religia. Przypuszczenia te potwierdzają dane uzyskane podczas analizy pytania dotyczącego wyznawanych przez młodzież wartości.

Tabela 6. Wartości preferowane przez badanych a uznawanie autorytetu rodziców i Kościoła.

Wartości	Uznawanie autorytetu			
	Rodziców		Kościoła	
	N	%	N	%
Miłość	110	21,6	40	59,7
Rodzina	25	4,9	6	9,0
Wiara	42	8,3	25	37,3
Szacunek	55	10,8	17	25,4
Uczciwość	17	3,3	3	4,5
Wierność	5	1,0	0	0,0
Prawda	6	1,2	2	3,0
Nie mam	32	6,3	0	0,0

Źródło: zestawienie z badań własnych zespołu Opole 2013.

Uwaga: wyniki procentowe nie sumują się do 100, gdyż respondenci mogli podać więcej niż jedną odpowiedź.

Podobnie jak w przypadku zasad moralnych, również przy analizie wartości preferowanych przez młodzież (tabela 6), można zauważyć, że respondenci deklarujący uznawanie autorytetu Kościoła mają bardziej sprecyzowane poglądy na ten temat. Częściej niż młodzież uznająca autorytet rodziców wymieniają takie wartości jak miłość (59,7% uznających autorytet Kościoła i 21,6% uznających autorytet rodziców) oraz szacunek wobec drugiego człowieka (odpowiednio 37,3% i 10,8%). Nie dziwi, że młodzież akceptująca rolę Kościoła w swoim życiu częściej wymienia wiarę jako wartość (37,3%). Należy więc znowu uznać, że Kościół w bardziej zdecydowany sposób niż rodzice opowiada się za konkretnymi wartościami. Młodzież, która nie uznaje jego autorytetu, zdaje się być bardziej zagubiona i nie kierować się w życiu jedną hierarchią wartości. Wpisuje się to w charakterystyczny dla współczesnego świata sytuacjonizm, zgodnie z którym wartości są relatywne, a hierarchię wartości można dostosowywać do bieżącej sytuacji (Wagner 2005, 20–21).

Oczekiwania badanych wobec Kościoła

Wyniki badań wskazują na znaczącą rolę Kościoła w kształtowaniu właściwych postaw wśród młodzieży. Respondenci deklarujący uznawanie autorytetu Kościoła mają bardziej sprecyzowane poglądy, kierują się jednolitym systemem wartości. Niepokoi jednak, że ta grupa stanowi mały odsetek wszystkich badanych. Należy więc przyjrzeć się, dlaczego młodzi tak często odrzucają autorytet Kościoła. Wpisuje się to w przemyślenia Janusza Mariańskiego, który zaleca analizę obecnej sytuacji Kościoła w Polsce: „Dokonujące się przemiany w postawach młodzieży i ludzi dorosłych wobec Kościoła domagają się ze strony jego przedstawicieli przemyślenia na nowo relacji pomiędzy autorytetem wynikającym z pełnienia określonych ról społecznych i autorytetem będącym wykładnikiem przyjmowanych i realizowanych wartości. Nasilająca się krytyka Kościoła domaga się przemyślenia na nowo stylu angażowania się Kościoła w sprawy społeczne oraz unikania dawania pretekstu do antykościelnych ataków (potencjał antyklerykalizmu w społeczeństwie jest znaczny)” (Mariański 2011). Poddano zatem analizie oczekiwania młodzieży wobec Kościoła oraz ich percepcję osoby duchownej.

Analiza danych (tabela 7) wykazała, że Kościół nie do końca spełnia oczekiwania młodzieży. Takiego zdania było 32,1% dziewcząt i 30,0% chłopców. Tylko co trzeci badany uważa, że Kościół spełnia jego oczekiwania. Chłopcy (40%) częściej niż dziewczęta (26,8%) stwierdzają, iż Kościół spełnia ich oczekiwania. Miejsce zamieszkania było także znaczącą zmienną. Młodzież pochodząca z terenów

Tabela 7. Oczekiwania badanych wobec Kościoła a płeć i miejsce zamieszkania badanych.

Kościół spełnia oczekiwania	Płeć				Miejsce zamieszkania			
	Dziewczeta		Chłopcy		Miasto		Wieś	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Tak	98	26,8	89	40,0	111	28,2	76	38,6
Nie	118	32,1	67	30,0	134	34,1	51	25,9
Brak odpowiedzi	151	41,1	67	30,0	148	37,7	70	35,5
Ogółem	367	100,0	223	100,0	393	100,0	197	100,0

Źródło: zestawienie z badań własnych zespołu Opole 2013.

Tabela 8. Uznawanie osoby duchownej za autorytet moralny.

Uznawanie osoby duchownej za autorytet	Płeć		Stosunek do wiary			Razem N=590
	Dziewczeta N=367	Chłopcy N=223	Głęboko wierzący i wierzący N=429	Niezdecydowaniu i obojętni N=121	Niewierzący N=40	
	%	%	%	%	%	
Tak	13,4	21,5	20,7	14,0	2,5	16,4
Nie	21,0	13,5	15,4	16,5	40,0	18,1
Nie wiem	51,8	49,8	49,7	49,6	50,0	51,0
Brak odpowiedzi	13,9	15,2	14,2	19,8	7,5	14,4
Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Źródło: zestawienie z badań własnych zespołu Opole 2013.

wiejskich (38,6%) częściej niż młodzież zamieszkująca miasta (28,2%) odpowiadała twierdząco. Niepokoi fakt, że duża część respondentów (35,5%) w ogóle nie odpowiedziała na te pytanie. Może to świadczyć o obojętnym stosunku do Kościoła lub braku sprecyzowanych oczekiwań wobec niego. Wśród odpowiedzi pojawiały się wypowiedzi, iż Kościół nie jest otwarty na zmiany, jakie zachodzą w świecie. Badani zarzucają duchownym interesowanie się sprawami, które nie powinny być w centrum ich zainteresowań (sprawy polityczne). W ich opinii księża powinni ograniczać publiczne wyrażanie poglądów niezwiązanych z tematyką reli-

gii. Innym problemem, który może negatywnie wpływać na wizerunek Kościoła, są niewłaściwe zachowania księży, którzy winni być autorytetami, mentorami, jednak ze względu na swój styl życia przestają nimi być.

Z kolei młodzież, w opinii której Kościół spełnia jej oczekiwania, podkreślała, że daje on wsparcie duchowe, zbliża do Boga oraz życia wiecznego. Pozwala na dzielenie się wiarą z innymi ludźmi.

Autorytet Kościoła w percepcji badanej młodzieży

Powyższa analiza pokazuje, że potrzebne są zmiany. Młodzież w sposób jasny przedstawiła swoje oczekiwania. Kościół ma być miejscem, w którym duchowni są przewodnikami. Pojęcie osoby duchownej definiowane jest jako „osoba należąca do duchowieństwa, ksiądz, zakonnik” (Szymczak 1998, 466). Potrafiliby wskazać młodemu osobom właściwy sens życia, pokazać poprzez swoje zachowanie, co jest dobre, a co złe. Jedna z badanych uczennic napisała: „Kościół powinien być drogowskazem, schronieniem dla osób, które nie wiedzą, co mają począć na ziemi. Powinien być miejscem przyjaznym, otwartym na wszystkie tematy. Osoba, która przychodzi do Kościoła musi mieć poczucie, że jest w nim mile widziana” (uczennica LO, 18 lat).

Jeszcze bardziej negatywny stosunek młodzieży wobec Kościoła ujawnia się przy analizie danych dotyczących stosunku badanych do osób duchownych (tabela 8).

Respondenci, na pytanie, czy osoba duchowna jest dla nich autorytetem moralnym, nie udzielają jednoznacznej odpowiedzi (51,0% badanych zaznacza „nie wiem”). Odpowiedzi świadczące o uznawaniu i nieuznawaniu autorytetu osoby duchownej równoważą się – 97 badanych (16,4%) odpowiada twierdząco, 107 (18,1%) – negatywnie. Nie można zatem jednoznacznie określić stosunku badanych do autorytetu osób duchownych – uznawanie takiego autorytetu zdaje się indywidualnym wyborem danej osoby. Niepokoi jednak obojętny stosunek aż 65,4% badanych (odpowiedzi „nie wiem” i brak odpowiedzi). Może to świadczyć o braku sprecyzowanych postaw wobec osób duchownych lub o braku potrzeby autorytetu w ogóle.

Warto zwrócić uwagę na różnicę w odpowiedziach dokonywanych przez chłopców i dziewczyny biorące udział w badaniu. Co piąty młodzieniec (21,5%) wskazał, że duchowny jest dla niego autorytetem, tyle samo procent dziewcząt (21,0%) dokonało odwrotnego wyboru. Różnice w odpowiedziach można zauważyć, analizując również miejsce zamieszkania respondentów. Pozytywne odpowiedzi uzyskano w 22,3% wśród młodzieży wiejskiej oraz 21,6% młodzież zamiesz-

kującej miasta powyżej 50 tys. mieszkańców i tylko 13,3% badanych z małych (do 50 tys.) miast. Należy uznać, że płeć oraz miejsce zamieszkania mogą mieć znaczenie dla uznawania autorytetu osoby duchownej, jednakże różnice procentowe uzyskane w niniejszym badaniu nie są na tyle istotne, by jednoznacznie o tym decydować.

W badaniu nie potwierdzono w pełni przypuszczenia, że pozytywny stosunek do wiary (deklarowanie, że jest się osobą głęboko wierzącą lub wierzącą) będzie w dużym stopniu powiązany z postrzeganiem osoby duchownej jako autorytetu moralnego. Hipoteza była trafna tylko w 20,7% przypadków. Potwierdziło się jednakże założenie, że negatywny stosunek do wiary (deklarowanie, że jest się osobą niewierzącą) łączy się z odrzucaniem autorytetu osób duchownych (40,0%). Można interpretować ten fakt dwójako – odrzucanie wiary w Boga warunkuje odrzucanie księdza jako autorytetu moralnego (ze względu na wyznawane przez niego innych wartości niż badany) bądź odrzucenie osoby duchownej jako autorytetu moralnego powoduje odstąpienie od wiary.

Analizując materiał zebrany podczas badań, zwrócono uwagę na to, że respondenci często upatrują przyczyn kryzysu Kościoła katolickiego w odrzucaniu autorytetu osób duchownych. Młodzież zapytana o powody odchodzenia ludzi od Kościoła katolickiego w pierwszej kolejności wymienia niewłaściwe zachowanie duchownych (43,4%) (por. Pankowski 2013). Świadczy to o dużym kryzysie autorytetu tej grupy w oczach młodzieży. Z drugiej strony, takie odpowiedzi mogą nasuwać przypuszczenie, że duchowni są osobami znaczącymi, które mogą silnie oddziaływać na ludzi, jednakże warunkiem tego wpływu jest ich godne zachowanie.

Należy w tym miejscu zwrócić uwagę na to, że „źródłem autorytetu są szczególne uzdolnienia, sprawności i osiągnięcia (zasługi) danej osoby, a często także jej wyróżniona pozycja społeczna, zakres sprawowania władzy, rozległa wiedza, podeszły wiek i rodzaj osobistego doświadczenia życiowego” (Dębowski 1999, 24). Analizując źródła autorytetu, należy podkreślić, iż są to ponadprzeciętne właściwości jednostki, grupy czy instytucji w porównaniu z resztą zbiorowości, w której funkcjonują. W literaturze wyróżnia się autorytet integralny, który obejmuje swoim umysłem całość ówczesnej wiedzy i moralności oraz autorytet cząstkowy, który jest specjalistą w wąskiej dziedzinie. W ramach autorytetu integralnego wyróżnia się nie tylko autorytet intelektualny, ale również moralny (Wagner 2005, 58–59). Iwona Wagner zauważa, że najbardziej pożądaną jest sytuacja, gdy oba te autorytety występują równocześnie, „tworząc konglomerat cech i wartości społecznie uznanych i akceptowanych” (Wagner 2005, 59). Potwierdzeniem tego są stwierdzenia dotyczące powodów uznawania bądź odrzucania autorytetu osoby duchownej.

Tabela 9. Powody uznawania lub odrzucania autorytetu osoby duchownej.

Osoba duchowna jest dla mnie autorytetem, ponieważ	N	%	Osoba duchowna nie jest dla mnie autorytetem, ponieważ	N	%
Jest inny niż zwykli księża	42	43,3	Niektórzy księża zachowują się niewłaściwie	73	68,2
Jest osobą otwartą na ludzi, gotową pomóc	24	24,7	Jest takim samym człowiekiem jak ja	28	25,2
Przekazuje wartości i wiedzę, którą posiada	31	32,0	Praktykuje staroświeckie metody bliskości z Bogiem	6	5,6
Ogółem	97	100,0	Ogółem	107	100,0

Źródło: zestawienie z badań własnych zespołu Opole 2013.

Tabela 10. Sposoby zachęcania młodych do przynależności do Kościoła.

Sposoby, w jaki duchowni powinni zachęcać do przynależności do Kościoła	Płeć				Razem	
	Dziewczęta		Chłopcy			
	N	%	N	%	N	%
Nienarzucanie się młodzieży	43	11,7	19	8,5	62	10,5
Dostosowanie przekazu do sposobu postrzegania świata przez młodzież	35	12,3	23	10,3	68	11,5
Rozbudowanie form kontaktu z młodzieżą	38	10,3	37	16,7	75	12,8
Lepsze przygotowanie katechetów	12	3,3	7	3,1	19	3,2
Rozmawianie z młodzieżą, mniej formalizmu	30	8,2	27	12,1	57	9,7
Uatrakcyjnienie nabożeństw	10	2,7	9	4,0	19	3,2
Budowanie wspólnoty parafialnej i powierzanie w niej zadań młodzieży	7	2,0	10	4,5	17	2,9
Nie mam zdania	143	3,0	76	34,1	219	37,1
Nie wiem	39	10,5	15	6,7	54	9,1
Ogółem	367	100,0	223	100,0	590	100,0

Źródło: zestawienie z badań własnych zespołu Opole 2013.

Badana młodzież traktuje osobę duchowną jako autorytet z powodu niewpiśnięcia się w stereotypowy obraz księdza, ukazywanego w mediach jako osoba, której zależy tylko na dobrach doczesnych – „jest inny niż zwykli księża” (43,3% badanych). Można przypuszczać, że silną rolę odegrał tu negatywny obraz duchownych przedstawianych w mediach jako osoby kierujące się jedynie chęcią własnego zysku. Co trzeci respondent (32,0%) odpowiada, że powodem uznawania takiego autorytetu są posiadane i przekazywane przez kapłana wartości i wiedza (ksiądz w tym przypadku postrzegany za eksperta w sprawach moralnych oraz wzór do naśladowania). Co czwarta osoba (24,7%) za źródło autorytetu osoby duchownej uznaje jej gotowość do pomocy bliźniemu, otwartość i empatię.

Natomiast osoby nieuznające autorytetu osoby duchownej w blisko 70% przypadków upatrują źródła takiego stanu rzeczy w niewłaściwym zachowaniu niektórych księży. Co czwarta osoba (26,2%) uważa, że duchowny nie może być autorytetem, gdyż jest takim samym człowiekiem jak każdy. Co dwudziesty badany (5,6%) wskazuje na brak propagowania przystających do współczesnego świata sposobów metod bliskości z Bogiem.

Podane odpowiedzi świadczą o silnej korelacji zachowań przejawianych przez duchownych z ich pozycją w oczach młodzieży – zachowania pozytywne, zwłaszcza te, które mają źródło w wartościach uniwersalnych (jak niesienie pomocy drugiej osobie), kształtują autorytet osoby duchownej w oczach młodzieży i odwrotnie – zachowania uznawane za niegodne stanu duchownego powodują załamanie się autorytetu kapłana w oczach młodych ludzi.

Chcąc znaleźć odpowiedź na pytanie, jakimi cechami powinien odznaczać się duchowny, by być dla młodzieży autorytetem moralnym, spytano badanych o ideał księdza. Opis ideału zawarty w wypowiedziach respondentów jest zbieżny z wymienianymi przez nich powodami, dla których uznają duchownego za autorytet moralny (patrz tabela 4). Najczęściej (w 28,1%) badana młodzież charakteryzowała ideał osoby duchownej jako osobę, która jest zawsze gotowa nieść pomoc bliźniemu, wrażliwą, otwartą i wyrozumiałą. W 17,6% przypadków odpowiedzi dotyczyły gotowości pomagania innym ludziom połączonej z głęboką wiarą. Tylko 3,6% badanych wymieniło osobowy ideał duchownego, przywołując świętego Jana Pawła II.

Chłopcy częściej (24,7%) niż dziewczęta podkreślali, że duchowny, to osoba, która powinna głęboko wierzyć w Boga i nieść pomoc drugiemu człowiekowi. Dziewczęta częściej (14,7%) natomiast stwierdzały, że nie posiadają takiego ideału. Zmienna miejsca zamieszkania okazała się nieistotna podczas analizy tego pytania. Potwierdza się zatem teza, że dla młodzieży ważniejsze są wartości uniwersalne (pomoc bliźniemu) niż wartości silnie związane z religijnością (głęboka wiara, praktykowanie).

Odnosząc się do stwierdzeń młodzieży o konieczności dostosowania przekazu do wymagań współczesności i konieczności „wyjścia naprzeciw młodym ludziom”, zapytano badanych, w jaki sposób należy zachęcać młodych do przynależności do Kościoła (tabela 10).

Wśród odpowiedzi zasugerowanych przez uczniów, duchowni powinni rozbudować formę kontaktu z młodzieżą, organizując wycieczki, obozy, oazy, grupy) – 12,8%, Kościół powinien dostosować przekaz do toku myślenia młodzieży, księża mają być autorytetami dla młodych osób (11,5%). Zdaniem badanych Kościół nie może narzucać swojej doktryny (10,5%). Wskazano również na atrakcyjność nabożeństw oraz lepsze przygotowanie katechetów do prowadzenia przez nich religii. W badaniach CBOS z 2013 r. respondenci uznali, że Kościół powinien skierować się w stronę większej duchowości a w swym nauczaniu wprowadzać nowe formy ekumenizmu i ewangelizacji. Stawać się bardziej otwarty oraz zbliżyć się do ludzi, zwłaszcza młodych (Boguszewski 2013, 6).

Kościół katolicki mimo swojej otwartości na ludzi młodych, nie jest odbierany w pozytywny sposób. Nie cieszy się autorytetem, zarzuca mu się konserwatyzm, brak otwartości na zmiany. Należy jednak pamiętać, że to właśnie w konserwatyźmie tkwi jego siła.

Zmiany wizerunku Kościoła katolickiego można dokonać, choćby pokazując młodzieży, że jest to miejsce, w którym nie tworzą się grupy hermetyczne. Jest to miejsce modlitwy, dialogu oraz akceptacji człowieka. Zapytano zatem respondentów o ich udział w inicjatywach organizowanych przez wspólnotę parafialną (tabela 11).

Tabela 11. Udział w inicjatywach organizowanych przez wspólnotę wyznaniową.

Udział w inicjatywach wspólnoty	Płeć				Miejsce zamieszkania			
	Dziewczęta		Chłopcy		Miasto		Wieś	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Tak	56	15,3	51	22,9	56	14,2	51	25,9
Nie	274	74,7	137	61,4	297	75,6	114	57,9
Brak odpowiedzi	37	10,0	35	15,7	40	10,2	32	16,2
Ogółem	367	100,0	223	100,0	393	100,0	197	100,0

Źródło: zestawienie z badań własnych zespołu Opole 2013.

Analiza statystyczna pokazała, że mała część badanej młodzieży bierze aktywny udział w spotkaniach, pielgrzymkach organizowanych przez wspólnotę

religijną (18,1% wszystkich badanych). Prawie 70% badanej młodzieży nie uczestniczy w żadnych spotkaniach. W badaniach CBOS z 2005 r. uzyskano podobny wynik, tzn. wśród grup społeczno-demograficznych niebiorących udziału w życiu parafialnym, studenci i uczniowie oraz ogół młodzież w wieku 18–24, stanowiły jej dużą część – odpowiednio 32% i 31% (Wciórka 2005).

Jest to zaskakujący wynik, ponieważ z jednej strony młodzież zarzuca Kościołowi, iż nie oferuje nic atrakcyjnego, nic, w czym badani mogliby brać udział, z drugiej strony – jeżeli mają możliwość uczestniczenia w życiu parafialnym, nie korzystają z niej. W oczekiwaniach podawano, że jedną z potrzeb niezaspokojanych przez Kościół, do którego przynależą, jest brak spotkań, podczas których mogliby spotykać się z innymi młodymi osobami oraz z duchownymi. Wśród osób, które biorą udział w takich inicjatywach, wymieniano: udział w grupach parafialnych (chór, schola, Dzieci Marii, ministranci, lektorzy), uczestnictwo w pielgrzymkach do sanktuariów, czuwanie modlitewne w Lednicy.

Wnioski

Analiza badań wskazuje jednoznacznie na to, że rodzina jest dla młodzieży autorytetem. Dane uzyskane podczas przeprowadzonych badań zaprzeczają opini, iż współcześnie mamy do czynienia z silnym kryzysem autorytetu rodziny. Należy jednakże podkreślić, iż jakość wychowania religijnego w domu rodzinnym staje pod znakiem zapytania. Rodzina przestaje być nośnikiem wartości religijnych. Tu można upatrywać się źródła kryzysu autorytetu Kościoła.

Ratunkiem dla autorytetu Kościoła może być fakt, że młodzież coraz częściej kieruje się podczas dokonywania wyborów nie tylko naciskami ze strony środowiska, ale również swoimi wewnętrznymi potrzebami. Stara się sama o siebie stanowić. Kościół zatem powinien wychodzić naprzeciw tym potrzebom, diagnozować je i w ten sposób zachęcać młodych do uczestniczenia w życiu wspólnoty Kościoła. W ten sposób może stawać się autorytetem w oczach młodych i kierować ich w kierunku wartości wyższych.

Dyskusja

Czesław Walesa zauważa, że „podstawowym sposobem nabywania ludzkiego sensu pogłębionego o treści religijne jest partycypacja w życiu wspólnoty osób wierzących. Sens ten ujmowany jest wtedy niejako od środka – poprzez proces uczestniczenia lub komunikowania się z wierzącymi osobami znaczą-

cymi” (Walesa, 2005, 16–17). U badanej młodzieży silnie uwidacznia się kryzys wiary.

Można przyjąć tezę, iż w Polsce Kościół przeżywa kryzys. Kościół katolicki stoi przed trudnym zadaniem, jakim jest zachęcenie młodych do przyłączania się do niego oraz pokazanie, że wiara nie musi być czymś wstydlivym. Młodzież z jednej strony ma wiele oczekiwań wobec duchownych, którzy w jej opinii powinni być bardziej otwarci na rozmowy. Z drugiej strony, jeżeli Kościół zaprasza do siebie, nie korzystają z tego zaproszenia.

W Polsce jest szereg inicjatyw skierowanych do młodych osób. Są to spotkania, pielgrzymki, grupy parafialne. Wszystkie one mają jeden cel – zbliżyć do Boga. Sprawić, aby życie stało się pełniejsze, by miało głębszy sens. Póki jednak młodzież nie poczuje potrzeby bliskości z Bogiem, nie będzie miała szans na poznanie tego środowiska. Być może kryzys rodziny, która zawsze stała na straży obrony tradycji, a obecnie musi walczyć z trendami, które docierają do nas z Europy Zachodniej, sprawił, że młodzież odchodzi od wartości transcendentnych na rzecz wartości instrumentalnych. Rodzice odchodzą od dialogu, który jest najważniejszym elementem skutecznego wychowania religijnego. Jeżeli młodzież nie będzie miała poczucia przynależności do rodziny, Kościoła, wówczas może znaleźć „schronienie” w nowych ruchach religijnych, które spełnią wszystkie oczekiwania i pomogą w rozwiązywaniu problemów (Sakowicz 1994, 183–185).

Jedno jest pewne, aby młodzież przyłączała się do Kościoła, potrzebna jest jego współpraca z rodziną. Zarówno księża, jak i rodzice nie są w stanie zrobić nic bez wzajemnego wsparcia. Rodzice winni również pamiętać: „Im większa jest świadomość małżonków i rodziców chrześcijańskich, że ich «Kościół domowy» ma swój udział w życiu i misji Kościoła powszechnego, tym bardziej w ich dzieciach rozwija się «zmysł Kościoła» oraz poczucie tego, jak piękną jest rzeczą oddać swoje siły w służbę Królestwu Bożemu” (Jan Paweł II, 1988). Staje się to szczególnie ważne w dzisiejszych czasach, które proponują młodzieży wiele alternatywnych sposobów przeżywania transcendencji, gdyż – jak słusznie zauważył J. Mariański – młodzież nie zważa na to, w co wierzy, ważne dla niej jest to, że w ogóle w coś wierzy (Mariański 2007, 190–191).

Bibliografia

- ADAMSKI F., *Wychowanie w rodzinie chrześcijańskiej*, Kraków 1982.
BILSKA-WODECKA E., *Człowiek religijny i związki wyznaniowe w przestrzeni miasta w XX w. i na początku XXI w.*, Kraków 2012.

- BOGUSZEWSKI R., *Ocena obecnej sytuacji Kościoła katolickiego oraz oczekiwania wobec nowego papieża*, Warszawa 2013, http://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2013/K_037_13.PDF (20.06.2014).
- BOGUSZEWSKI R., *Religijność a zasady moralne*, Warszawa 2014, http://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2014/K_015_14.PDF (20.06.2014).
- BOGUSZEWSKI R., *Religijność polskiej wsi*, Warszawa 2014, http://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2014/K_003_14.PDF (20.06.2014).
- DĘBOWSKI J., *Autorytet*, w: S. JEDYNAK (red.), *Mały słownik etyczny*, Bydgoszcz 1999, 8.
- DZIEWIECKI M., *Perspektywa rozwoju*, „Wychowawca” 2012, 10, 21.
- GOĆKOWSKI J., *Autorytet*, w: A. KOJDER I IN. (red.), *Encyklopedia socjologii*, Warszawa 1998, 48–49.
- GÓRNICKA B., *Rodzina w działalności profilaktycznej wobec dzieci i młodzieży*, w: M. HANULEWICZ, D. WIDELAK (red.), *Profilaktyka społeczna w środowisku otwartym. Konteksty krajowe i zagraniczne*, Opole 2007, 109–120.
- JAN PAWEŁ II, *Posynodalna Adhortacja Apostolska „Christifideles Laici”*, Rzym 1988.
- JASIŃSKI Z., *Stosunek polskiej młodzieży do wiary*, w: M. WORBS (red.), *W przestrzeni wiary*, Opole 2013, 135–162.
- KARWATOWSKA M., *Autorytet w opiniach młodzieży*, Lublin 2012.
- Katechizm Kościoła Katolickiego*, Poznań 2012.
- KIELAR-TURSKA M., *O zmienności autorytetu*, „Wychowawca” 2012, 10, 5–9.
- KOZERA-MIKUŁA P., *Kryzys wartości w okresie adolescencji*, „Wychowawca” 2014, 4, 20–22.
- KUCZKOWSKI S., *Psychologia religii*, Kraków 1993.
- KUMANIECKI K., *Słownik łacińsko-polski*, Warszawa 1982.
- MARIAŃSKI J., *Czy ufamy Kościołowi*, <http://gosc.pl/doc/983186.Czy-ufamy-Kosciolowi> (20.06.2014).
- MARIAŃSKI J., *Nowe wymiary zróżnicowania religii w Polsce*, w: A. KOJDER (red.), *Jedna Polska. Dawne i nowe zróżnicowania*, Kraków 2007, 177–207.
- MARIAŃSKI J., *Religijność w procesie przemian*, Warszawa 1991.
- MILERSKI B., *Prywatyzacja religijności młodzieży polskiej. Raport z badań*, „Rocznik Teologiczny”, 1997, 47–84.
- MYRDZIK B., *Idol jako wzór osobowy dorastającej młodzieży*, w: B. MYRDZIK, M. KARWATOWSKA (red.), *Relacje między kulturą wysoką a popularną w literaturze, języku i edukacji*, Lublin 2005, 59–70.
- PANKOWSKI K., *O problemach Kościoła w Polsce*, Warszawa 2013, http://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2013/K_145_13.PDF (20.06.2014).
- ROGOWSKI C., *Pedagogika religii*, Toruń 2011.

- RÓG A., ORZECZOWSKA M., *Wychowanie do wartości*, „Edukacja i Dialog” 2004, 4, 11–18.
- SAKOWICZ E., *Sekty – wyzwaniem do dialogu?*, w: B. WUJEK (red.), *Nowe religie i sekty wyzwaniem dla Kościoła? Materiały z sesji misyjno-pastoralnej*, Warszawa 1994, 176–190.
- SZYMCZAK M. (red.), *Słownik Języka Polskiego*, Warszawa 1998, 466.
- WAGNER I., *Stalność czy zmienność autorytetów. Pedagogiczno-społeczne studium funkcjonowania i degradacji autorytetu w zmieniającym się społeczeństwie*, Kraków 2005.
- WALESA Cz., *Rozwój religijności człowieka*, t. 1: *Dziecko*, Lublin 2005.
- WCIÓRKA B., *Co łączy Polaków z parafią*, Warszawa 2005, http://www.cbos.pl/SPI-SKOM.POL/2005/K_049_05.PDF (20.06.2014).
- WOJCIECHOWSKI M., *Kościół*, w: B. KACZOROWSKI (red.), *Nowa Encyklopedia Powszechna PWN*, t. 7, Warszawa 2004.
- WYSOCKA E., *Młodzież a religia. Społeczny wymiar religijności młodzieży*, Katowice 2000.
- ŻEBROWSKA M., ŁUCZYŃSKA B., *Problem autorytetu rodziców w świetle badań nad nieletnimi z zakładów wychowawczych i poprawczych*, „Psychologia Wychowawcza” 1969, 4, 381–397.